

УДК 338.45:664.6(477)

Митяй О.В.,
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та
комерційного і трудового права
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ХАРЧОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК АСПЕКТ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АПК УКРАЇНИ

Mityay O.V.,
cand.sc.(econ.), assistant professor of department of
economic theory and commercial and labor law
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ANALYTICAL ESTIMATION OF FUNCTIONING OF FOOD ENTERPRISES AS ASPECT OF COMPETITIVENESS OF AIC OF UKRAINE

Постановка проблеми. Глобальною проблемою розвитку міжнародного співтовариства є забезпечення населення будь-якої країни продовольством високої якості. Особлива роль у вирішенні продовольчої проблеми на регіональному, національному та світовому рівнях належить харчовій індустрії. Харчова промисловість є не лише завершальною функціональною ланкою виробництва продовольчої продукції, але і реальним організатором та інтегратором ефективного, раціонального і збалансованого функціонування продовольчого комплексу кожної держави.

Харчова промисловість - одна з найбільших і найважливіших галузей промисловості України. Від рівня її розвитку, стабільності функціонування залежить стан економіки та безпеки держави, розвиток внутрішнього і зовнішнього ринків, а також рівень життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження оцінки функціонування харчових підприємств України зробили закордонні вчені. Безпосередньо проблеми конкурентоспроможності підприємств АПК України також досліджували вітчизняні науковці, зокрема, Гришова І., Крюкова І., Кужель В., Дем'яненко М., Малік М., Макаренко І., Танасійчук Ю., Саблук П., Скопенко М., Хареба В. [1-8] та інші вчені. Однак варто зазначити, що дослідження аналітичної оцінки функціонування харчових підприємств України науковцями не здійснювалося.

Постановка завдання. Метою дослідження є проведення аналізу розподілу обсягів реалізованої продукції за видами діяльності, динаміки фондів і споживання основних продуктів харчування, здійснення аналітичної оцінки функціонування харчових підприємств України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успіхи та невдачі українських підприємств харчової промисловості слід розглядати як результат взаємодії низки чинників: зовнішніх (попит на ринку послуг, рівень доходів населення, стан розвитку науки, техніки і т.п.) і внутрішніх (стратегія підприємства, принципи його діяльності, наявність ресурсів і їх раціональне використання, маркетинг і ін.). Здатність підприємства підлаштовуватися до зміни технологічних, економічних і соціальних чинників - гарантія не лише його виживання в сучасних складних економічних умовах, але і успішної діяльності надалі [8, с. 4].

Цілі та пріоритети розвитку вітчизняних підприємств харчової промисловості в ринковому середовищі істотно залежать від економічних умов, в яких вони функціонують. У фазі кризи необхідно прагнути стабілізації їх фінансово-економічного стану, тому первинного значення набуває підтримка платоспроможності підприємства. Стратегія ж максимізації прибутку відкладається на другий план. Надалі, при зміні внутрішніх і зовнішніх умов в сприятливу сторону, активації на певних сегментах ринку, ця стратегія може бути реалізована повною мірою [4, с. 94].

Харчова промисловість тісно пов'язана з сільським господарством - основною технологічною ланкою продовольчого комплексу. Збалансований розвиток цих взаємозв'язаних галузей продовольчого комплексу залежить від транспортної та торгової інфраструктури. Пріоритетне значення в територіальній організації харчової промисловості мають такі економічні чинники, як сировинний, споживчий, транспортний, спеціалізація сільського господарства, науково-технічний прогрес.

Глобальна та регіональна конкуренція на продовольчих ринках спонукає виробників до диверсифікації асортиментного портфелю, складові якого здатні конкурувати зі світовими лідерами.

Крім того, здатність підприємств досягати успіху в конкурентній боротьбі значною мірою залежить від розробки та реалізації ефективної інтеграційної стратегії, яка передбачає постійний

трансферт інноваційних знань, забезпечення комплементу ресурсів і процесів їх переробки.

Харчова промисловість України складається з різних галузей виробництва, які представлені в понад 22 тис. великих, середніх і малих підприємствах різних форм власності, де виробляють майже 20% продукції від загального її обсягу.

Ці розподіли обсягу реалізованої промислової продукції за видами діяльності за останні роки підтверджують, що виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів займає одне з провідних місць в промисловості країни і з кожним роком має тенденцію до підвищення. Питома вага цієї галузі в загальному обсязі виробництва 2014 року склала 18,3% [5].

Аналіз розподілу обсягів реалізованої продукції за видами діяльності впродовж 2010-2014 рр. показав, що темпи зростання харчової промисловості збільшилися на 19,74% [5]. Вітчизняне виробництво продуктів харчування до 2000 року цілком забезпечувало потреби населення України. Впродовж 2007–2012 рр. обсяги за окремими видами продукції мають тенденцію нестримного зниження.

Так, аналіз динаміки фондів і споживання основних продуктів харчування з розрахунку на одну людину свідчить, що населення країни на даний момент забезпечується національним виробником на 50% [6]. Задоволення потреб населення України в продуктах харчування значною мірою досягається за рахунок імпорту товарів. Сьогодні у великих містах 60-70 % продовольства забезпечується за рахунок імпорту. Вступ України до СОТ збільшив долю продуктового імпорту [1, с. 54].

Збільшення імпорту призводить до руйнування вітчизняного сільського господарства. За останні роки ціни росли так, що виробництво сільськогосподарської продукції було меншим, ніж споживання.

Щоб стримати зростання цін, була збільшена частка імпорту, і це негайно вразило українських сільськогосподарських виробників, які не можуть конкурувати з європейськими підприємствами.

На рис. 1 показані результати зовнішньої торгівлі харчової промисловості та продукції сільського господарства за 2007-2014 роки. Аналіз зовнішньої торгівлі України свідчить, що впродовж усього досліджуваного періоду сальдо є позитивним і має тенденцію до зростання та становило в 2014 році 10,36 млрд. доларів США.

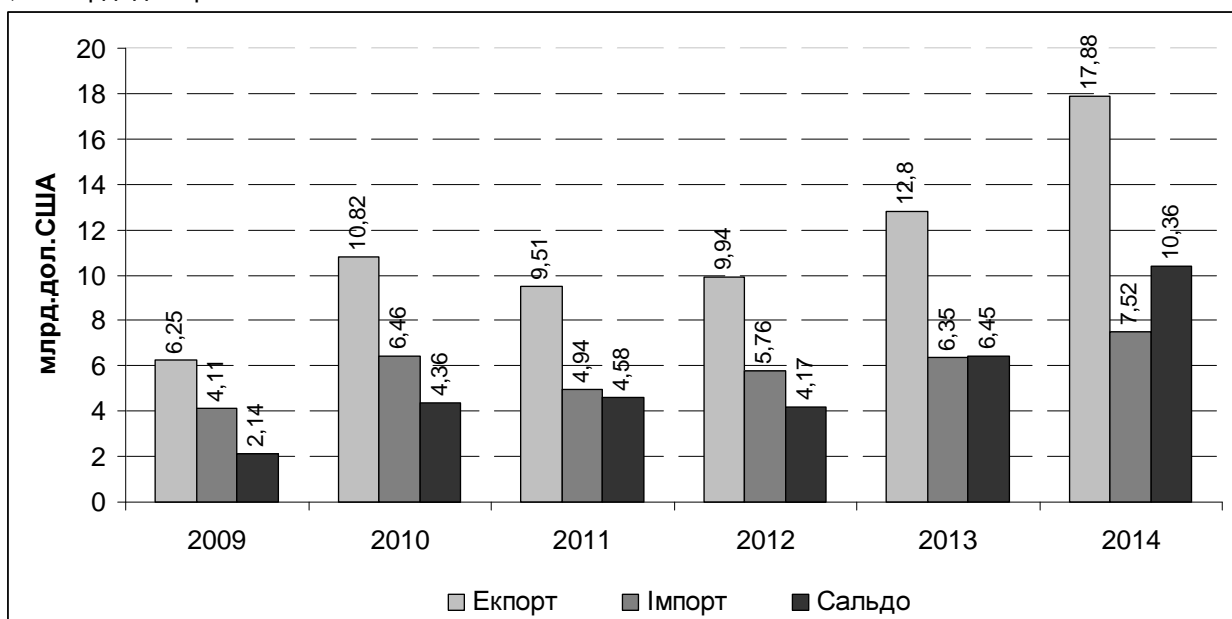

Рис. 1. Зовнішня торгівля харчової промисловості і продукції сільського господарства за 2007-2014 рр.

Джерело: складено автором на основі [5]

Дослідження коефіцієнта покриття імпорту експортом по окремих товарних групах харчової промисловості та продукції сільського господарства дозволило виявити, по яких товарних групах Україна має високий рівень забезпечення, а по яких забезпечення відбувається в основному за рахунок імпорту товару.

Харчова промисловість завжди була інвестиційно-привабливою та перспективною відносно подальшого розвитку, її називають індикатором благополуччя українців і раніше вважали двигуном економічного зростання. Але падіння рівня доходів серед українців і вплив імпорту можуть докорінно змінити цю ситуацію. Сьогодні харчова промисловість України переживає падіння, але зростання цін на продукцію частково перекидає падіння виробництва в натуральному виразі. Для вирішення проблеми розвитку харчової промисловості України необхідні інвестиційні ресурси.

Для економіки України впродовж тривалого часу був характерний період зниження обсягу

капітальних вкладень в основні засоби, що стало причиною посилення тенденцій для фізичного старіння основних засобів і уповільнення темпів відтворювальних процесів в промисловості, у тому числі і в харчовій. Обмеженість інвестиційних ресурсів викликала уповільнення темпів простого відтворення в промисловості. Така ситуація стала причиною втрати конкурентоспроможності підприємствами галузі та наповнення ринку харчових продуктів товарами іноземних товаровиробників. Така тенденція зберігалася впродовж 1990-х рр. і тільки починаючи з 1997 р. стали відбуватися позитивні зміни: поступове нарощування інвестицій, зміна їх структури. Але темпи нарощування інвестицій і зараз залишаються недостатніми [2, с. 108].

Період перебудови економічних стосунків, поступового входження в ринкові умови господарювання характеризується обмеженістю інвестиційних можливостей підприємств харчової промисловості, не дивлячись на те, що підприємства галузі є одними з найбільш інвестиційно-привабливими.

Варто відмітити, що не дивлячись на постійне зростання абсолютного значення іноземних інвестицій у виробництво продуктів харчування, напоїв і тютюнових виробів (за 2009-2014 рр. обсяг прямих іноземних інвестицій збільшився), питома вага їх в загальному обсязі інвестицій в промисловість поступово зменшується (рис. 2), що є свідченням уповільнення темпів інвестування в харчову промисловість в порівнянні з темпами нарощування обсягів іноземного інвестування в промисловість. За даними рис. 2 можна простежити значні інвестиційні вкладення в економіку України в цілому, але приросту інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів майже не спостерігається.

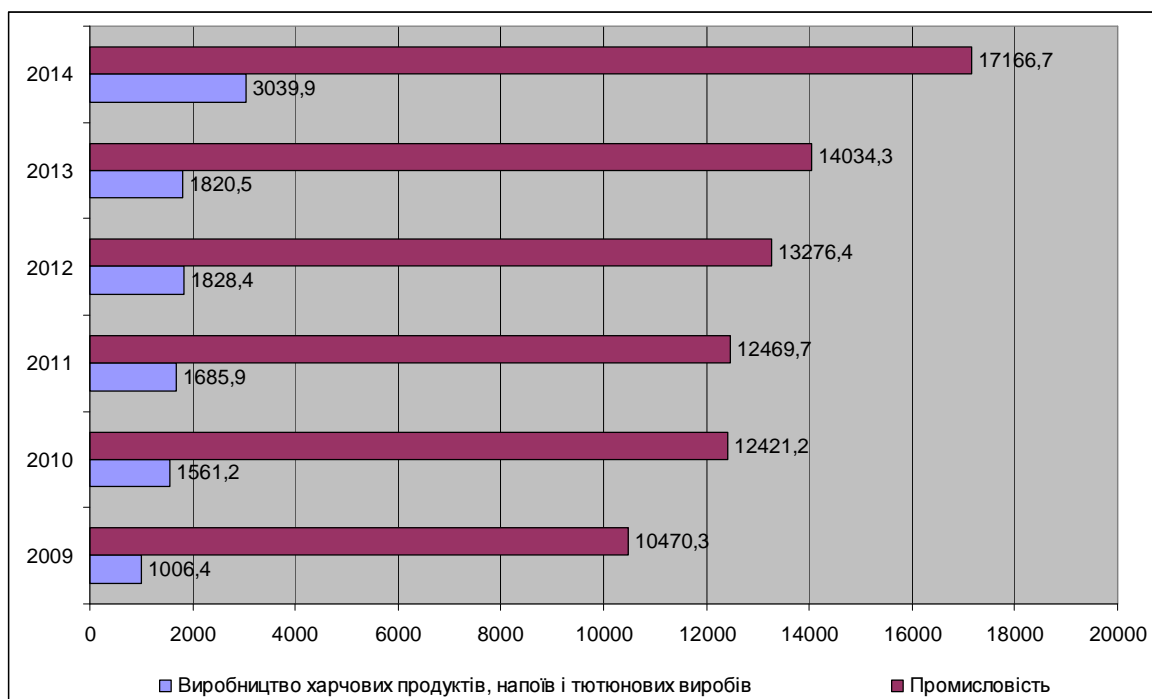

Рис. 2. Інвестиції в промисловість і виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів за 2009-2014 рр.

Джерело: складено автором на основі [5]

На жаль, існуючий рівень рентабельності виробництва продукції не дозволяє підприємствам здійснювати ефективну політику відтворення основних засобів, а існуючий рівень доходності найчастіше дає можливість лише підтримувати основні засоби в працездатному стані за допомогою проведення ремонтних робіт. Така ситуація не може не відобразитися на технологічному рівні виробничих процесів і, відповідно, на конкурентоспроможності продукції більшості підприємств промисловості [7, с. 109].

Рівень розвитку харчової промисловості будь-якого регіону країни значною мірою визначається результативністю функціонування аграрного виробництва. Від ефективності діяльності аграрного сектора економіки залежать обсяги сировини, що надходить на переробку, її якісні параметри, рівень собівартості та результативні показники діяльності переробних підприємств, конкурентоспроможність продовольчих товарів на внутрішньому та зовнішньому ринках. За останні роки у сфері агропромислового виробництва спостерігаються значні проблеми, які призвели до скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, зниження її якісних характеристик, втрати інтеграційних зв'язків між основними ланками АПК: виробництво сільськогосподарської сировини - його промислова переробка - реалізація продуктів харчування. Усе це призводить до зниження економічної

ефективності функціонування всіх учасників агропромислової інтеграції [3, с. 40].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, ефективний розвиток харчової промисловості має бути забезпечений тільки в контексті реалізації комплексної програми розвитку агропромислового комплексу в цілому при створенні ефективної системи взаємовідносин на всіх рівнях АПК: сільськогосподарські товаровиробники - переробні підприємства - ринкова інфраструктура. При цьому підвищення результативності господарювання всіх суб'єктів АПК і підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції можна досягти тільки за рахунок переходу на інвестиційно-інноваційну модель розвитку підприємств всіх сфер агропромислового комплексу.

Джерелами фінансування інноваційної діяльності можуть стати венчурні фірми, регіональні бюджети та засоби спеціалізованих державних фондів, засоби юридичних і фізичних осіб, іноземні інвестиції. Головне завдання полягає в створенні сприятливих умов розвитку інвестиційної діяльності в рамках регіону та стимулюванні ділової активності у сфері залучення засобів і здійснення інноваційної діяльності та наукових розробок.

Отже, впровадження інтеграційних стратегій розвитку та формування на їх основі інтегрованих об'єднань в харчовій промисловості дозволить нарощувати обсяги виробництва якісною сільськогосподарською сировиною та харчовими продуктами. Це створить передумови для забезпечення продовольчої безпеки країни, узгодження вітчизняних стандартів якості зі світовими вимогами, реалізації експортного потенціалу, розширення ринків збуту, заміни статусу учасника світової торгівлі сировиною на одного з лідерів - експортерів продуктів харчування.

Література

1. Гришова І.Ю. Аналіз ринку птицеводства в контексті конкурентоспособності харчової промисловості України / І.Ю. Гришова // Актуальні проблеми економіки і управління. – 2014. – Вип. 3. – С. 53-60.
2. Кужель В.В. Класифікація вимірів впливу соціальної відповідальності бізнесу на економічні процеси агропродовольчої сфери / В.В. Кужель // Інноваційна економіка. – 2014. – №3(52). – С. 107-113.
3. Крюкова І.О. Стратегічні імперативи розвитку агропродовольчого ринку України / І.О. Крюкова, О.В. Назаренко // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 4(14). – С. 36-42.
4. Макаренко І.О. Сучасні механізми стабілізації діяльності підприємств харчової промисловості / І.О. Макаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 2(56). – С. 93-100.
5. Статистичний збірник України за 2014 рік [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Статистичний збірник «Баланси фондів і споживання основних продуктів харчування населенням України» [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Скопенко М.С. Сучасний стан і перспективи розвитку харчової промисловості України на основі формування інтегрованих структур / М.С. Скопенко // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 4(118). – С. 103-110.
8. Хареба В. Наукове забезпечення розвитку харчової промисловості України / В. Хареба // Харчова і переробна промисловість. – 2011. – № 2-3(354). – С. 4-7.

References

1. Grishova, I.Yu. (2014), "Analysis of the market of poultry farming in the context of the competitiveness of the food industry in Ukraine", *Aktualnyye problemy ekonomiki i upravleniya*, issue 3, pp. 53-60.
2. Kuzhel, V.V. (2014), "Classification of impact measurements of social responsibility in business on economic processes in agricultural and food sphere", *Innovatsiina ekonomika*, no. 3(52), pp. 107-113.
3. Kriukova, I.O. (2014), "Strategic imperatives of agro-food market of Ukraine", *Ekonomika: realii chasu*, no. 4(14), pp. 36-42.
4. Makarenko, I.O. (2008), "Modern mechanisms of stabilization of the food industry", *Aktualnye problemy ekonomiki*, no. 2(56), pp. 93-100.
5. The State Statistics Service of Ukraine, *Statistical collection Ukraine on 2014*, available at: <http://ukrstat.gov.ua>
6. The State Statistics Service of Ukraine (2014), *Balances assets and consumption of basic foodstuffs population Ukraine*, available at: <http://ukrstat.gov.ua>
7. Skopenko, N.S. (2013), "The current state and prospects of Ukraine's food industry through the formation of integrated structures", *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 4(118), pp. 103-110.
8. Khareba, V. (2011), "Scientific support of food industry of Ukraine", *Kharchova i pererobna promyslovist*, no. 2-3 (354), pp. 4-7.